

27 septembrie 2023

Simfonice în Festivalul George Enescu

Text de Costin Popa

Vladimir Jurowski, fostul director artistic al festivalului, a revenit la București în calitate de Generalmusikdirektor al Orchestrei Operei Bavareze de Stat din München, bineînțeles împreună cu ansamblul pe care îl conduce, o echipă valoroasă, versatilă, ținând cont că teatrul face parte din categoria celor „de repertoriu”, deci cu multe titluri și stiluri alcătuind amestecat, zi de zi, stagiunea de peste 10 luni. Mai mult, în acest sezon, orchestra sărbătorește – sub numele Bayerische Staatsorchester - nu mai puțin de 500 de ani de la fondare, printr-un mare turneu european aniversar. A fost un privilegiu s-o avem, deci, în festival, ca parte a acestui periplu ce cuprinde zece orașe, printre care Londra, Paris, Viena, Berlin, Hamburg, München etc.

În prima seară, Jurowski a ales un program de muzică germană, deschizându-l cu Preludiul operei „Tristan și Isolda” de Wagner, o lectură căreia i-a restituit larga respirație, construcția promontoriului învolburat într-o concretețe care a presupus extazul.

Yefim Bronfman și Vladimir Jurowski

Simțirea romantică a fost simbiotică în compania lui Yefim Bronfman pentru referențialul „Concert în la minor pentru pian și orchestră, op. 54” de Schumann. Artistul reprezintă o școală tradițională, academică, de tehnician desăvârșit, în care suplețea sunetului este prioritară și conduce către rafinate, distilări poetice, ce primesc învăluirile sonorităților orchestrei (partea I, *Allegro affettuoso*). În mișcarea secundă *Intermezzo: Andantino grazioso*, atingerile delicate ale clapelor au generat plutiri eterice și au vădit o liniște interioară sosită dintr-o gândire lăuntrică, ca răspunsuri ale unduirii coardelor grave ale orchestrei. În fine, climaxul generat în ultima secțiune, *Allegro vivace*, a fost de intimă confesiune, brodată ca un filigran în comuniune spirituală cu dirijorul. Virtuozitatea lui Bronfman a ieșit și mai mult în relief în singurul *encore* acordat, fără concurența orchestrei, revoluționarul... „Studiu Revoluționar, op.10, nr.2” de Chopin, plin de forță și avalanșe sonore.

Vladimir Jurowski și Louise Alder

Programul oficial al concertului s-a încheiat cu „Simfonia nr. 4 în Sol major” de Mahler, monument sonor, ce a pus în evidență alte valențe ale Orchestrei Operei Bavareze. Construite echilibrat de dirijor, cele patru părți ale opusului au reliefat cum nu se poate mai

bine planurile sonore, peste care solo-uri de instrumente diverse se ridicau în perfecțiune de sunet. Nimic nu a fost nepotrivit, neasigurat ca înaltă valoare calitativă. Pachetele partidelor orchestrale, la rândul lor, s-au împletit riguros și echilibrat. Ultima secțiune a beneficiat de aportul sopranei britanice Louise Alder care a împlinit scriitura compozitorului printr-un lied ce-i aparține acestuia, „Das himmlische Leben! („Viața Cerească”), scris în 1892 înainte de premiera absolută din 1901 a simfoniei și inclus ulterior în ciclul „Des Knaben Wunderhorn” („Cornul fermecat al băiatului”), cu primă audiție chiar în acel an. Artista a cântat cu fluiditate și inflexiuni sensibile, cu pianissime în emisie nevibrată, încercând colorizări apropiate de vocea de copil imaginată de Mahler, dar și cu expansiuni pline de elan.

Profitând de calitatea viorilor, a violelor, Vladimir Jurovski le-a oferit posibilitatea de a se prezenta din nou, în Arie din „Suita nr. 3” de Johann Sebastian Bach, cântată cu sobrietate. Ca bis.

Orchestra Academiei Naționale Santa Cecilia din Roma...

„, nu s-a aflat pentru întâia oară la București în festival. Așa că revederea a fost plăcută ca a unui oaspete drag. De data aceasta, bagheta i-a fost oferită lui Tugan Sokhiev, și el invitat pentru a treia oară la evenimentul enescian, dar în alte companii. Pentru anul 2023, în prima seară, a propus un program integral simfonic Enescu – Ceaikovski. Fără solist.

„Simfonia nr. 1 în Mi bemol major, op. 13” de George Enescu a primit din partea instrumentiștilor, a conducătorului lor, robustețea cerută de compozitor, exprimată prin masivitatea sunetului în prima secțiune, *Assez vif et rythmé*. A fost rândul cornului meditativ și melancolic, însoțit de murmurul coardelor grave să definească atmosfera părții mediane având indicația *Lento*, după cum amploarea și echilibrul să fie dominante în ultima mișcare, *Vif et vigoureux*.

Tugan Sokhiev

În arta dirijorală a lui Sokhiev, studiul adâncit al partiturilor, nu întotdeauna al ambianței de fond (opusul enescian a dovedit-o întrucâtva) și gestualitatea agitată sunt definitorii, chiar dacă aceasta din urmă surprinde prin excese. Pentru „Simfonia nr. 5 în mi minor, op. 64” de Ceaikovski, șeful de orchestră și-a reconsiderat într-un fel gândirea sumară, prin tempii elongați cu care a abordat partea a doua, *Andante cantabile, con alcuna licenza*, apăsătoare, funebră, dureroasă, ca o tristă așteptare. A fost, poate, cel mai elaborat moment al serii, pentru că în celelalte secvențe, forțele ansamblului italian au dominat lectura și prin impetuozitate (*Adagio – Allegro con anima*, prima mișcare), și prin eleganță (*Vals. Allegro moderato*, cea de-a doua), și prin avalanșe sonore, tumult nestăvilit, fermitate electrizantă în finalul *Andante maestoso – Allegro vivace*. Cele patru ultime acorduri, răspicat lovite într-un subtil *ritardando*, nu se uită ușor.

Fascinanta Martha Argerich

Rar s-a întâmplat în festival, și nu mă gândesc numai la ediția actuală, ca un artist să fie întâmpinat cu aplauze atât de prelungi, de frenetice la intrarea în scenă, precum Martha Argerich la Sala

Palatului pentru concertul Orchestrei Filarmonice Naționale a Ungariei, ce avea să fie dirijat de venerabilul Charles Dutoit.

Martha Argerich și Charles Dutoit

După cum, nu a fost dat ca un artist să fie inundat de flori la finalul prestației sale, așa cum a fost Martha Argerich după „Concertul nr. 3 în Do major pentru pian și orchestră, op. 26” de Prokofiev și după cele două bisuri. Nu vorbesc de buchetul „oficial”, ci de cele ale admiratorilor anonimi, tineri, vârstnici, aparținând marelui public meloman al Bucureștilor. Într-o efuziune de nepovestit. Ovații fără sfârșit.

La pian, Martha Argerich a sedus prin bogăția expresiilor, prin tușeul de geniu care i-a permis o diversitate a adresărilor, de la sunetele flautate și discreția cromaticii, de la punctările cardinale de accente la virtuozitatea cascadelor de sunet (I. *Andante – Allegro*). Stropi de rouă s-au așezat pe desenele melodice, cromatici nuanțate au fermecat (II. *Andantino con variazioni*). Delicat contrastant cu vitalitatea debordantă a fost finalul turbulent de maximă impaciolență (III. *Allegro ma non troppo*).

Martha Argerich și Charles Dutoit

În cele două bisuri cuplate dintr-o respirație, picuri de soare au curs din „Von fremden Ländern und Menschen” („Din țări și oameni străini” ar suna o traducere brută a primei piese din „Kinderszenen”, „Scene de copii” de Schumann), alături de perlajul transcendent al Gavotei din „Suita engleză nr. 3” de Bach.

Charles Dutoit este un mare dirijor. Seva esențială îi curge prin vene și spirit, tactarea este fără reproș, intrările sunt la locul lor, rigurozitatea este maximă, dedicată suflului emanat din interiorul ființei. A conferit primei piese a programului, „Pastorala-fantezie pentru orchestră mică” de Enescu, având la dispoziție puterile orchestrei mari ungare, cu pricepere, poetizarea prin viori străvezii, serenitatea și curățenia timbrală dinspre partida lemnelor.

Charles Dutoit

Citirea „Simfoniei fantastice, op. 14” de Berlioz s-a făcut în parametri clasici. După un început aerat și o încheiere calmă (*Reverii, pasiuni*), mlădierea viorilor (*Un bal*) a dovedit odată în plus că vine din partea unui compartiment remarcabil, idilic și percutat de romantism (*Scenă câmpenească*). A fost rândul alămurilor să-și expună amploarea și presiunea volumică dezlănțuită (*Marș către supliciu*), pentru ca *Visul unei nopți de Sabat* să aducă puternică imagistică și un colorat final.

Energia și elocvența expunerii lui Dutoit și-au demonstrat proverbialitatea.

Ca supliment, filarmoniștii din Budapesta au oferit o versiune (prea) festivistă a Farandolei din Suita „Arlesiana” de Bizet.

Sonorități masive sub bagheta lui Cristian Măcelaru

Al doilea concert al Orchestrei Naționale a Franței a avut un program mult așteptat de un public care a umplut auditoriumul până la refuz. A debutat cu „Concertul nr. 2 în do minor pentru pian și orchestră, op. 18” de Rahmaninov, avându-l ca solist pe Kirill Gerstein. Patina romantică a opusului a primit lecturi corespunzătoare de la participanții la demersul artistic, cu orchestra și dirijorul șefi de

coloană, neînsemnând că pianul solist nu s-a pliat intențiilor. Numai că sunetul a avut o câtime de inferioritate în raportul cu aceștia, fapt evident încă din relaționarea cu fraza amplu arcuită de cordari chiar în primele pagini ale partiturii (*Moderato*). Și chiar dacă monumentalitatea cerută clapelor a lipsit pe alocuri, pasiunea romantică a fost evidentă, captivantă. Poetică și șoapte idilice s-au întrepătruns în desenul lung al viorilor în partea a doua, *Adagio sostenuto*, după cum avalanșele sonore s-au suprapus fără mare forță energiilor degajate de efluviile cordarilor. De pildă, în mișcarea ultimă *Allegro scherzando*.

Kirill Gerstein și Cristian Măcelaru

Asistența a cerut un bis și Gerstein l-a acordat generos omagiindu-l pe Rahmaninov (150 de ani de la naștere, 80 de la trecerea în neființă) prin piesa „In the Silence of the Secret Night”, o confesiune pentru o noapte de dragoste.

Gândită de George Enescu de la început ca fiind destinată unei orchestre mari, „Simfonia nr. 3 în Do major, op. 21” a beneficiat la Sala Palatului de reunirea a două ansambluri, Orchestre National de France și Orchestra Română de Tineret, în primul rând ca semn de frățietate franco – română, o onoare pentru formația noastră aflată în

plină ascensiune și afirmare internațională de a sta alături de instrumentiști reputați.

Cristian Măcelaru și Corul Filarmonicii George Enescu

A rezultat o sonoritate „plină”, păstoasă a coardelor, a tuturor partidelor, intersecții tăioase de alămuri, după începutul marcat de mister al părții prime, *Moderato, un poco maestoso*. Cristian Măcelaru a știut să sublinieze virtuțile de orchestrator ale compozitorului, evidente în marele opus. Vigoarea baghetei, expertă în a judeca efecte sonore, a ieșit în relief și în secvența mediană, *Vivace ma non troppo*, în explozia percuției și a același alămuri, susținută de tuba ce îngrozește, conferind grandiosului discurs melodic forță realmente oedipiană. O tragedie plină de dramatism, contrapusă temelor lejere, rafinate ale violinelor. Distilarea, spiritualizarea sunetului până la extrem este o artă a lui Măcelaru demonstrată și în partea ultimă a simfoniei, *Lento ma non troppo*, completată de vocalizele lirice ale Corului Filarmonicii George Enescu (dirijor Iosif Ion Prunner), care au vizat irealul. Finalul, într-un *pianississimo* de efect, greu de proiectat cu două orchestre, dar reușit, a vizat eternitatea. Versiunea „Măcelaru” a celei de-a treia simfonii enesciene rămâne un reper.

Surpriza dezagreabilă

Programul s-a încheiat cu „Rapsodia română nr. 1 în La major, op. 11 nr. 1” de George Enescu. *En avant*, câteva cuvinte ale dirijorului au amintit de muzicienii noștri dispăruți în perioada dintre ultimele două festivaluri. Pe fundalul scenei s-au văzut chipurile unor Cornel Țăranu, Nicolae Brânduș, Mariana Nicolesco, Sherban Lupu, Valentin Gheorghiu, Mariana Sârbu, Radu Lupu... Rapsodia a putut fi privită ca o reverență, o dedicație.

Fiecare șef de orchestră, întâlnindu-se cu opusul românesc – simbol caută, încearcă, expune licențe personale în tempi, evidențierea instrumentelor, culori. Așa a fost și acum, numai că publicul s-a arătat atât de entuziasmat încât a explodat în aplauze înainte de portativele dinspre final, deși se vedea că dirijorul nu încheiase. Vă amintiți? Pentru mine a fost un șoc neașteptat, fiind vorba de cea mai cunoscută și populară pagină națională cultă, un șlagăr, dacă permiteți termenul în context. Se știe, începuturi de aplauze între părți de simfonii/concerte s-au mai încercat, dar au fost reprimate rapid. Acum totul s-a petrecut în toiul muzicii. Jenant! Nu mai vorbesc că au fost ratate toate înregistrările Radio – TV live, obligatoriu a fi făcute într-o asemenea interpretare. Păcat!

Ca *encore*, Orchestre National de France și Cristian Măcelaru au oferit „Hora staccato” de Grigoraș Dinicu.

Cel de-al 90-lea concert, închiderea Festivalului George Enescu...

... a revenit conform tradiției încă unui ansamblu celebru, Orchestra Regală Concertgebouw din Amsterdam, dirijată acum de tânărul Klaus Mäkelä, care a propus un program integral simfonic Enescu – Mahler.

Mai întâi „Uvertura de concert pe teme populare românești, op. 32”, în care excelenții instrumentiști din Țările de Jos au prins în chip exemplar savoarea și ritmul penultimului opus enescian .

A urmat un monument, „Simfonia nr. 3 în re minor” de Mahler, șase părți, cu concursul mezzosopranei Jennifer Johnston, Corului Academic Radio (dirijor Ciprian Țuțu), al Corului de Copii Radio (dirijor Răzvan Rădos).

Klaus Mäkelä

Înainte de a-i analiza produsul, câteva gânduri despre șeful de orchestră al serii de închidere, finlandezul Klaus Mäkelä. Fără îndoială deține un autentic talent și o bogată cultură muzicală care îi permite abordări de largă diversitate. Nu devine spectaculos, cu gestică amplă, decât în momente parcimonios selectate (în Mahler, brațele i s-au deschis larg abia în partea ultimă spre a descrie fraze romantice, învăluitoare), deseori este chiar static și contemplativ (explicabil cu așa niște instrumentiști în față), pare discret, tactează scurt și precis, eficient și cu minuție. Efectele, rezultatele sunt însă copleșitoare, în ceea ce privește construcția, jocul planurilor sonore, redarea ideaticii și expresivitatea lecturii.

Startul simfoniei s-a produs amenințător, sumbru și tăios, cu alămuri stăpânitoare, compartiment ce urma să aibă din greu de tras pe parcurs. Nu-i de mirare că oboaseala s-a strecurat înspre final. Imediat, a fost dat zvonului rafinat al corzilor grave să impresioneze, întrepătruns cu trombonul, cu trompeta, mergând în tempo de marș către încheierea turbulentă. Minunați instrumentiști! Străveziul viorilor a ieșit în evidență cu eleganță, după care lemnele și-au demonstrat calitatea de sunet. O paradă a unor sonorități de manual. Micul corn de poștalion (l-am văzut la aplauze în compania artistului

care a cântat minunat din „auf”, ce păcat că programul de sală nu i-a menționat numele) a rezonat într-o sonoritate venită parcă din imensitatea bolții cerești. Un teribil acord final a încheiat partea a treia, așa cum o făcuse și la prima, la năpraznica străfulgerare a mâinii drepte a dirijorului.

Jennifer Johnston a cântat în următoarele două mișcări cu timbru frumos colorat, frazare lungă și expresie adâncă, în timp ce Corurile Radio, scânteietor de cristaline, au obținut note bune.

Edificările mahleriene din ultima secțiune au fost construite gradual, de la pianissimele firave ale corzilor prin *crescendo*-uri progresive și desene melodice de largă respirație, în condiții de expresivitate generală a întregii mase orchestrale, până la culminațiile grandioase, care am avut senzația că au fost destinate definirii concludive și a festivalului enescian.

Doamne ajută, pentru 2025!

